

غرور ملی، دموکراسی، اهمیت مذهب و افزایش احساس شادمانی

یک دیدگاه جهانی (۲۰۰۹-۲۰۰۵)

مطالعات جامعه‌شناختی

(علمی - پژوهشی)

دوره ۲۲، شماره یک: ۱۶۳-۱۳۱

شاپا ۲۸۰۹-۱۰۱۰

نمایه در ISC

محمد امین قانعی راد^۱

دانشیار مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

مژگان خوشنام

دانشجوی دکتری رشته جامعه‌شناسی فرهنگی پژوهشکده مطالعات فرهنگی

و اجتماعی وزارت علوم

قاسم جعفری

دانشجوی دکتری رشته جامعه‌شناسی فرهنگی پژوهشکده مطالعات فرهنگی

و اجتماعی وزارت علوم

دریافت ۹۳/۲/۱۱

پذیرش ۹۳/۱۰/۲۵

چکیده

این پژوهش در پی تقسیم‌بندی کشورهای مختلف براساس ادیان رسمی آنها و سپس بررسی متغیرهای مورد نظر در آنها و تحلیل تفاوت‌های موجود می‌باشد. متغیرهای مورد بررسی، احساس شادمانی، اهمیت به مذهب، غرور ملی و دموکراسی کشورها می‌باشند و از داده‌های پیمایش جهانی ارزشها (۲۰۰۹-۲۰۰۵) که توسط اینگلهارت جمع‌آوری شده استفاده شده است. در این تحلیل ثانویه، ابتدا میزان احساس شادمانی، اهمیت به مذهب، غرور ملی و دموکراسی در هر یک از مناطق تفکیک شده مورد بررسی قرار داده شده و سپس بین آنها رابطه‌سنجی انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد بالاترین میزان احساس شادمانی مربوط به پروتستان‌های قاره آمریکا و نیز مسیحیان استرالیا می‌شود. بالاترین اهمیت به مذهب را مسلمانان شمال آفریقا و شیعیان دارند و در کل مسلمانان با اختلاف بسیار زیادی نسبت به مسیحیان اهمیت بیشتری به مذهبشان می‌دهند. در تمام مناطق مورد بررسی، غرور ملی میزان نسبت بالایی را دارد و در کل مسلمانان ۳ درصد بیشتر از مسیحیان غرور ملی دارند. پروتستان‌های اروپا بیشتر از مردم سایر مناطق مورد بررسی معتقدند که کشوری با دموکراسی بالا دارند. و مسیحیان آسیا (روسیه) کمترین میزان را به دموکراسی در کشور خود داده‌اند. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهند که در تمام مناطق بررسی شده در این پژوهش، رابطه احساس شادمانی با میزان اهمیت به مذهب رابطه‌ای معنادار است. رابطه بین غرور ملی و احساس شادمانی نیز نشان از تاثیر نسبتاً بالای غرور ملی بر احساس شادمانی افراد است. در خصوص همبستگی بین دموکراسی و احساس شادمانی، یافته‌ها نشان می‌دهد که این رابطه در کشورهای مسیحی نسبت به کشورهای مسلمان قوی‌تر است.

واژگان کلیدی: احساس شادمانی، غرور ملی، دموکراسی، اهمیت به مذهب، مسلمانان، مسیحیان

۱ پست الکترونیکی نویسنده رابط: ghaneirad@yahoo.com

مقدمه و طرح مسئله

از عهد باستان به احساسات مثبت انسان از جمله شادمانی توجه شده است. به عقیده ارسطو، دست کم سه نوع شادمانی وجود دارد؛ در پایین‌ترین سطح عقیده مردم عادی است که شادمانی را معادل موفقیت و کامیابی می‌داند و در سطح بالاتر از آن، شادمانی مورد نظر ارسطو یا شادمانی ناشی از معنویت قرار می‌گیرد (آیزنک، ۱۳۷۸). این در حالی است که روان‌شناسان در سال‌های آخر قرن بیستم، توجه به احساسات مثبت را آغاز کرده‌اند.

شادمانی مقوله‌ای است که امروزه نیز توجه زیادی را به خود جلب کرده است و معناهای گسترده‌ای را در بر می‌گیرد. لیوبومیراسکی (۲۰۰۱) آن را تعادل بین تجربه‌های هیجانی مثبت و منفی در طول یک دوره زمانی می‌داند. وینهون (۱۹۸۸) معتقد است شادمانی به درجه یا میزانی اطلاق می‌گردد که شخص درباره مطلوبیت کل زندگی خود قضاوت می‌کند. آرگیل و همکاران (۱۹۸۹) شادمانی را ترکیبی از وجود عاطفه مثبت، عدم وجود عاطفه منفی و رضایت از زندگی می‌دانند. لیوبومیراسکی و همکاران (۲۰۰۵) شادمانی را تجربه احساس نشاط، خشنودی و خوشی و نیز دارا بودن این احساس که فرد زندگی خود را خوب، بامعنا و باارزش بداند، تعریف می‌کنند (عابدی، ۱۳۸۷). وینهون (۱۹۸۸) در یک بررسی به این نتیجه رسید که تا سال ۱۹۶۰ کل پژوهش‌های مربوط به شادمانی و مقوله‌های وابسته به آن از جمله رضایت، لذت و احساسات مثبت ۶۲ مورد بوده است. از سال ۱۹۶۰ پژوهش‌های مربوط به شادمانی افزایش یافت و سازمان‌های مختلفی به بررسی شادمانی پرداختند (آرجیل: ۲۰۰۱؛ به نقل از میرشاه جعفری و همکاران: ۱۳۸۱) اما عوامل و متغیرهای بسیاری در رشد و توسعه احساس شادمانی سهم دارد و از راه‌های گوناگون می‌توان به شادی رسید؛ اما در واقع، شادی فراتر از دریافت لذت‌های فوری و لحظه‌ای است (مارتین: ۲۰۰۵؛ به نقل از علوی: ۱۳۸۸). آنچه در این عرصه اهمیت فراوان دارد، آن است که انسانها ابزار واقعی رسیدن به شادمانی را بیابند و از ابزار پنداری و یا حتی از ابزار اضطراب، دغدغه و تشویش، شادی و آرامش را طلب نکنند. خوشبختانه این گونه گزارش شده است که تمامی انسان‌ها می‌توانند با در نظر گرفتن عوامل حقیقی رسیدن به شادی، احتمال رسیدن به آن و یا میزان شادی را در خود افزایش دهند. چنین امری - با وجود تغییراتی در سنین مختلف حیات - در تمامی طول عمر صادق است (همان: ۱۳۸۸). همانطور که میرز (۲۰۰۰) معتقد است ایمان مذهبی تاثیر زیادی بر میزان شادمانی دارد.

ایمان مورد نظر میرز، ایمانی است که حمایت اجتماعی، هدفمندی، احساس پذیرفته شدن و امیدواری را برای فرد به ارمغان می‌آورد. نیز از نظر گرلی، فعالیت‌های مذهبی کارکردهایی دارند که در نهایت موجب افزایش شادمانی فرد می‌گردند. (علوی:۱۳۸۸)

تحقیقات زیادی بر رابطه بین اهمیت به مذهب و احساس شادمانی پرداخته‌اند و با بررسی دقیق‌تر تحقیقات انجام گرفته در این حوزه در می‌یابیم که نظرات متفاوت و گاهی متناقض وجود دارد. تعدادی از آنها وجود رابطه بین اهمیت به مذهب و شادمانی را تایید و تعدادی رد می‌کنند. این امر سبب می‌شود تا ضرورت بررسی‌های بعدی در این حوزه بیشتر احساس شود. بنابراین در این پژوهش سعی داریم تا به بررسی چگونگی ارتباط بین این دو متغیر پرداخته و متغیرهای دیگری را نیز وارد این رابطه کنیم تا کم یا زیاد شدن شدت این همبستگی را دریابیم. عواملی که در این پژوهش ما به آن خواهیم پرداخت دموکراسی، اهمیت مذهب و غرور ملی است؛ که بررسی میزان و شدت ارتباط آنها با احساس شادمانی، آن هم در سطح جهانی و با تفکیک ادیان مختلف، بررسی مفید است. با توجه به اینکه تعداد اندکی پژوهش به بررسی و سنجش میزان شادمانی در بین کشورهای مختلف پرداخته و کشورها را از این حیث رتبه بندی کرده‌اند و نیز عوامل موثر بر آن را برشمرده‌اند اما تا بحال پژوهشی این کار را با تفکیک ادیان بزرگ جهان انجام نداده است. پژوهش حاضر در پی همین بررسی است و سعی دارد تا به سوالاتی پاسخ دهد.

سوالات تحقیق

سوالات اصلی

- تفاوت کشورهای مسلمان و مسیحی و بودایی و هندو در میزان احساس شادمانی چیست؟
- تفاوت کشورهای مسلمان و مسیحی و بودایی و هندو در میزان اهمیت به مذهبشان چیست؟
- چه ارتباطی میان اهمیت به مذهب با احساس شادمانی در ادیان مختلف وجود دارد؟

سوالات فرعی

- تفاوت کشورهای مسلمان و مسیحی و بودایی و هندو در میزان غرور ملی چیست؟

- تفاوت کشورهای مسلمان و مسیحی و بودایی و هندو در میزان دموکراسی چیست؟
- چه ارتباطی میان غرور ملی با احساس شادمانی در ادیان مختلف وجود دارد؟
- چه ارتباطی میان دموکراسی با احساس شادمانی در ادیان مختلف وجود دارد؟

بررسی پیشینه موضوع

عوامل زیادی را برا احساس شادمانی تاثیر گذار می‌دانند. از جمله اینگلهارت و همکاران (۲۰۰۸) معتقدند که دموکراتیزه شدن، توسعه اقتصادی، آزادی انتخاب و غرور ملی بر خوشبختی ذهنی، رضایت از زندگی و شادمانی موثرند. (اینگلهارت: ۲۰۰۸) در تحقیقی دیگر که در بین دانشجویان انجام شد نتایج نشان داد که بین دینداری و شادمانی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. (قمری: ۱۳۸۹)

رابینز و فرانسیس (۱۹۹۶) معتقدند که روابط بین مذهب و شادمانی با توجه به نوع سنجش و نمونه‌های مورد مطالعه، متفاوت می‌شود. برای کشف ارتباط بین مذهب و شادمانی، ۱۵۴ دانشجوی ایرلند شمالی در مقطع کارشناسی از لحاظ میزان افسردگی، شادی و حضورشان در کلیسا مورد مطالعه قرار گرفتند. بین نمره حضور در کلیسا و شادمانی آنها هیچ ارتباط معناداری یافت نشد.

یک مجموعه از مطالعات به بررسی ارتباط بین دینداری و شادمانی در میان جمعیت‌های مختلف با استفاده از مقیاس فرانسیس نگرش نسبت به مسیحیت و پرسشنامه شادکامی آکسفورد پرداخته‌اند. این مطالعات شامل موارد زیر است: ۳۶۰ دانشجوی دوره کارشناسی در بریتانیا (رابینز و فرانسیس، ۱۹۹۶)، ۲۱۲ دانشجوی دوره کارشناسی در ایالات متحده (فرانسیس و لستر، ۱۹۹۷)، ۹۹۴ نوجوان ۱۵-۱۶ ساله در انگلستان (فرانسیس، جونز و فروردین، ۲۰۰۰)، ۴۵۶ دانشجوی سال اول مقطع کارشناسی حاضر در یک موسسه در ولز (فرانسیس جونز و فروردین، ۲۰۰۰)، ۴۹۶ نفر از اعضای یک دانشکده در جنوب انگلستان (فرانسیس جونز و فروردین، ۲۰۰۰)، ۲۹۵ نفر در بریتانیا که از نظر سن بین نوجوانی تا اواخر دهه هفتاد قرار دارند (فرانسیس و رابینز، ۲۰۰۰) و ۱۰۰ نفر از دانشجویان دوره کارشناسی در انگلستان (فرنج و یوسف، ۱۹۹۹). تمام این هشت مورد ارتباط قابل توجه مثبتی بین شادمانی و نگرش نسبت به مسیحیت را نشان دادند.

در مقابل یک سری از مطالعات دیگر نگرش نسبت به مسیحیت و میزان شادمانی را در بین جمعیت‌های مختلف مورد بررسی قرار دادند، این مطالعات شامل ۱۵۴ دانشجوی در مقطع کارشناسی ایرلند شمالی (لوئیس، لائیکان و فوکرت، ۱۹۹۷)، ۶۴ کشیش کلیسای آنگلیکان انگلستان (لوئیس، متبی و بورکینشو، ۲۰۰۰)، ۷۰ عضو انگلیسی کلیسای آنگلیکان (لوئیس، متبی و بورکینشو، ۲۰۰۰) و ۳۳۱ دانشجوی تحصیلات تکمیلی در آلمان (فرنسیس: ۲۰۰۳). که هر چهار مورد نشان دادند که هیچ ارتباط معناداری بین شادمانی و مذهبی بودن وجود ندارد. (لوئیس، ۲۰۰۲)

از طرفی نیز به نظر شواب و پرسون (۱۹۹۰) فرد باایمانی که خداوند را حامی و مراقب خود می‌داند احساس رها شدگی، پوچی و تنهایی نمی‌کند. مایرز (۲۰۰۰) یکی از عوامل ایجاد نشاط را ایمان مذهبی می‌داند. ایمانی که حمایت همگانی، هدفمندی، احساس پذیرفته بودن و امید را برای فرد به دنبال دارد. مارتین (۲۰۰۵)، نودینگ (۲۰۰۵)، ناتل (۲۰۰۵) و هوگارد (۲۰۰۵) نتایج پژوهش‌ها و نظریه‌هایی را بیان می‌دارند که براساس آنها مجموعه فعالیت‌های مختلف دینی به نوعی می‌تواند افزایش شادمانی را در پی داشته باشد و یا سبب ایجاد شادمانی در افراد شود. گریل (۱۹۷۵) معتقد است فعالیت‌های مذهبی دارای کارکردهایی هستند که نهایتاً موجب افزایش نشاط فرد می‌گردد. پولوما و پندلتون (۱۹۹۰) طی پژوهشی ابعاد مختلف مذهبی بودن و سلامتی کلی افراد را مورد مطالعه قرار داده‌اند؛ آنها در مطالعه خود به وجود ارتباط بین مذهبی بودن و احساس شادمانی پی بردند، ایشان دریافتند افرادی که خود را مذهبی می‌دانند (نسبت به کسانی که خود را مذهبی نمی‌دانند) سطح بالایی از نشاط، سلامت جسمانی و پایین بودن افسردگی را نشان می‌دهند. (عابدی: ۴۸، ۱۳۸۷)

تحقیقات دیگری، که بیشتر آنها هم در ایالات متحده آمریکا انجام شده، بیانگر آن هستند که اشخاص مذهبی نسبت به اشخاص غیرمذهبی گرایش بیشتری نسبت به شادمانی دارند؛ بعبارت دیگر می‌توانند شادتر باشند. در واقع "اعتقاد" و "فعالیت" مذهبی، هر دو می‌تواند در ایجاد شادمانی در افراد موثر باشد. (مارتین، ۲۰۰۵؛ به نقل از علوی: ۱۳۸۸، ۹۹)

در آمریکای شمالی و اروپا، افراد مذهبی همچنین سطوح بالاتری از شادمانی و رضایتمندی از زندگی را نشان می‌دهند. بعنوان مثال افراد مذهبی کمتر در معرض افسردگی قرار می‌گیرند (گارتنر، لارسون، آلون و گارتنر، ۱۹۹۱؛ براون، ۱۹۹۳). گالوپ (۱۹۸۴) در تحقیقی افراد با

تعهدات مذهبی در سطوح پایین را با افراد با تعهدات مذهبی سطوح بالا (کسانی که به طور مصرانه‌ای با این جمله موافقت دارند که "ایمان مذهبی من مهم‌ترین تاثیر را در زندگی من دارد") مورد مقایسه قرار دارد. این مقایسه نشان داد که افراد با سطوح بالا از تعهدات مذهبی دو برابر شادتر از افراد با سطوح پایین‌تر از تعهدات مذهبی بودند. های (۱۹۸۲) در تحقیق خود گزارش کرده است که ۶۱ درصد از کسانی که در مراسم مذهبی شرکت می‌کنند، احساس آرامش و شادمانی می‌کنند. در پژوهشی دیگر که توسط هالمان، هونک و دمور (۱۹۸۷) انجام شد، این نتیجه بدست آمد که فعالیت‌های مذهبی از جمله حضور در کلیسا بر شادمانی افراد می‌افزاید. آنها در توجیه علت این امر به حمایت اجتماعی که حاصل شرکت در فعالیت‌های دسته جمعی است اشاره می‌کنند. کالدور (۱۹۹۴) معتقد است که افراد مذهبی نزدیکترین دوستان خود را از میان افراد مذهبی انتخاب می‌کنند و علاوه بر داشتن احساس نزدیکی به خدا، نسبت به مردم دید مثبتی دارند که همه این عوامل بر شادمانی آنها می‌افزاید. (میرشاه جعفری: ۲۲، ۱۳۸۱)

بنابراین با بررسی منابع و نظریات گوناگون در می‌یابیم که درخصوص رابطه بین اهمیت به مذهب و احساس شادمانی نظرات متفاوت و گاه متناقضی وجود دارد و نیز هیچ کدام از این مطالعات به بررسی ارتباط این دو مفهوم در سطح جهانی و نیز به صورت مقایسه‌ای بین ادیان گوناگون پرداخته‌اند؛ این کمبود، ضرورت بررسی مجدد این دو متغیر را در سطح جهانی افزایش می‌دهد.

برخی از دیدگاهها و تئوری‌های مطرح شده در حوزه شادمانی، به میزان و چگونگی تاثیر عوامل عینی و بهبود شرایط مادی بر سطح شادمانی افراد پرداخته‌اند که غالب نتایج مطالعات آنها نشان داده است شرایط عینی به خودی خود نقش تعیین کننده‌ای در سطح شادمانی افراد ندارند (schyns, 1998:3). یکی از پیروان این دیدگاه، لین (۲۰۰۰) است که اعتقاد دارد تاکید بر پول منجر به حاشیه رانده شدن حوزه‌های خصوصی و خودمانی و در نتیجه تشدید اضطراب‌ها و کاهش رضایت و شادمانی شده است. اوت (۲۰۰۱) در نقد نظر لین اظهار می‌کند که بخصوص بواسطه‌ی گسترش آزادی‌ها، اثرات منفی بازار و پول بر شادمانی، جبران و منجر به ثابت ماندن سطح شادمانی شده است. اینگلهارت (۱۳۷۳) در این رابطه، تغییر در شرایط حیات عینی انسان‌ها را به دو بخش کوتاه مدت و بلندمدت تقسیم کرده و استنباط می‌کند تغییر وضعیت

عینی در کوتاه مدت ممکن است احساس آنی رضایت یا نارضایتی به دنبال داشته باشد اما در بلند مدت با بالا رفتن سطح امنیت اقتصادی و جانی افراد در جوامع، به مرور اهداف فرامادی جای اهداف مادی را گرفته و در این شرایط سطح بالای درآمد نقش خود را در بالا بردن سطح شادمانی افراد از دست می‌دهد. (چلبی: ۱۳۸۸)

در مورد رابطه دموکراسی با شادمانی نیز تحقیقاتی صورت گرفته است؛ از جمله: در نظرسنجی‌های جهانی یک رابطه قابل ملاحظه قوی بین دموکراسی و سطح شادمانی از سوی مردم گزارش شده. این ارتباط در میان ۳۹ کشور و در دراز مدت بررسی شده است. این موید یافته‌های قبلی است که شادمانی به شدت با دموکراسی در ارتباط است (فری و استالز، ۲۰۰۲، ۲۰۰۰ و اینگلهارت: ۲۰۰۶) همچنین اینگلهارت (۱۹۹۹) دریافت که شادمانی به شدت با دموکراسی رابطه دارد. (بارو، ۱۹۹۹، اینگلهارت و کینگمن، ۲۰۰۰) نیز در تحقیقی دیگر به این نتایج دست یافت که مذهب، تحمل خارج از گروه و سطح اجتماعی دموکراسی بطور قوی خوشبختی ذهنی و شادمانی را پیش‌بینی می‌کنند. (اینگلهارت: ۲۰۰۸) اما او معتقد است که نهادهای دموکراتیک به هیچ وجه تنها عامل شکل‌گیری شادی و سعادت انسانی نیستند (اینگلهارت: ۲۰۰۶)

همچنین در مورد رابطه بین غرور ملی و شادمانی اینگلهارت معتقد است که غرور ملی به تنهایی هیچ همبستگی ای با خوشبختی ذهنی ندارد، این بطور قوی با تاکید بر روی مذهب مرتبط است، بنابراین وقتی دینداری را در رگرسیون به حساب می‌آوریم، غرور ملی تاثیر مستقلی ندارد. دینداری و غرور ملی بطور قوی در کشورهای کمتر توسعه یافته نسبت به توسعه یافته‌ها وجود دارد، که برای توضیح اینکه چرا بعضی از کشورهای کم درآمد در سطوح بالاتر خوشبختی ذهنی قرار دارند، به ما کمک می‌کند. (اینگلهارت: ۲۰۰۸) بنابراین او تاکید می‌کند که تعصب مذهبی و غرور ملی، تعیین کننده شادمانی هستند. (همان)

فرضیات تحقیق

۱) هر چقدر میزان اهمیت مذهب در جوامع با ادیان مختلف، بیشتر باشد افراد بیشتر احساس شادمانی می‌کنند.

۲) هر چقدر میزان غرور ملی در جوامع با ادیان مختلف بیشتر باشد، افراد بیشتر احساس شادمانی می‌کنند.

۳) هر چقدر میزان دموکراسی در جوامع با ادیان مختلف بیشتر باشد، افراد بیشتر احساس شادمانی می‌کنند.

۴) به نظر می‌رسد تفاوت‌هایی در سطح اهمیت به مذهب و میزان شادمانی و همچنین رابطه ایندو با هم، در جوامع مسلمان، مسیحی و بودا و هندو مشاهده کنیم.

روش تحقیق

در این مقاله به بررسی ارتباط بین اهمیت مذهب، دموکراسی و غرور ملی با احساس شادمانی افراد در سطح کشورها خواهیم پرداخت. روش مورد استفاده در این جا تحلیل ثانویه بوده و از داده‌های پیمایش ارزشهای جهانیان^۱ (موج پنجم ۲۰۰۵-۲۰۰۹) استفاده شده است.

متغیرهای مستقل شامل اهمیت مذهب، غرور ملی و میزان دموکراسی می‌باشد و متغیر وابسته نیز میزان احساس شادمانی است. نحوه سنجش متغیرها بدین صورت بوده است که:

احساس شادمانی^۲: این متغیر با طرح پرسش "به چه میزان احساس شادمانی می‌کنید؟" به صورت ۴ گزینه از خیلی شاد هستم تا اصلا شاد نیستم سنجیده شده است.

غرور ملی^۳: با طرح پرسش "شما به چه میزان به کشور خود افتخار می‌کنید؟" به صورت ۴ گزینه از خیلی افتخار می‌کنم تا اصلا افتخار نمی‌کنم سنجیده شده است.

اهمیت مذهب^۴: این متغیر با طرح پرسش "به چه میزان به مذهب خود اهمیت می‌دهید؟" به صورت ۴ گزینه از خیلی اهمیت می‌دهم تا اصلا اهمیت نمی‌دهم سنجیده شده است.

میزان دموکراسی^۵: با نظرخواهی از مردم درخصوص جمله "دموکراسی در کشور ما" از طریق ۱۰ گزینه‌ی مطرح شده از ۱ (اصلا دموکراتیک نیست)^۶ تا ۱۰ (کاملا دموکراتیک است)^۷

سنجیده شده است. که برای گزارش کردن این متغیر در بین کشورهای مورد نظر، گزینه‌های ۱ (اصلا دموکراتیک نیست)، ۲ و ۳ را با یکدیگر جمع کرده و "دموکراسی کم" نام دادیم.

گزینه‌های ۴، ۵، ۶ و ۷ را نیز جمع کرده و "دموکراسی متوسط" نام دادیم و گزینه‌های ۸، ۹ و ۱۰ (کاملا دموکراتیک است) را جمع کرده و "دموکراسی بالا" را ساختیم.

1 World values survey
2 Feeling of happiness
3 Pride of nationality
4 Religion important
5 Democracy
6 Not at all democratic
7 Completely democratic

جهت بررسی دقیقتر موضوع و دستیابی به نتایج بهتر و دقیق تر، مناطق مختلف جهان را با توجه به نقشه سیاسی و دینی جهان در چند دسته قرار دادیم: مناطق مسلمان‌نشین، مناطق مسیحی‌نشین، بوداییسم و هندویسم. قابل ذکر است که بدلیل اینکه اطلاعات تمام کشورها در خصوص متغیرهای مورد نظر ما در WVS موجود نبود بنابراین از هر کدام از مناطق ذکر شده چند کشور انتخاب و مورد بررسی قرار داده شده‌اند.

کشورها نیز بدین صورت مورد تقسیم‌بندی^۱ و سپس سنجش، قرار گرفته‌اند:

کشورهای مسلمان در مناطقی شامل: شمال آفریقا (کشورهای مغرب یا مراکش، الجزایر، مصر، مالی، نیجریه، تانزانیا)، آسیا (کشورهای پاکستان، عربستان سعودی، قرقیزستان، ترکیه، مالزی و اندونزی) و نیز کشورهای شیعی شامل عراق، ایران و آذربایجان نیز بصورت جداگانه مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

کشورهای مسیحی در مناطقی شامل: قاره آمریکا که در آن تفکیک پروتستان و کاتولیک انجام شد. کاتولیک: مکزیک، کوبا، ونزوئلا، کلمبیا، پرو، برزیل، اوروگوئه، آرژانتین، شیلی. پروتستان: دانمارک، کانادا، ایالات متحده.

در اروپا نیز کشورها به لحاظ کاتولیک و پروتستان تفکیک شدند. کاتولیک: ایرلند، اسپانیا، پرتغال، فرانسه، ایتالیا، چک، لهستان. پروتستان: انگلستان، آلمان، فنلاند، نروژ، ایسلند. کشور مسیحی آسیا نیز در اینجا فقط شامل روسیه بعنوان کشوری ارتدوکس می‌شود. همچنین منطقه جنوب آفریقا نیز بدین صورت بررسی شد که کشورهای آفریقای جنوبی، زیمبابوه، غنا بعنوان کشورهایی پروتستان مورد بررسی قرار گرفتند و استرالیا نیز در دسته‌بندی پروتستان قرار گرفت.

بوداییسم شامل کشورهای: چین، تایلند، ویتنام، ژاپن و کره جنوبی می‌شود. و هندویسم نیز در کشور هند بررسی شد. پس از توصیف متغیرهای مستقل و وابسته، برای سنجش میزان همبستگی بین متغیرهای مورد بررسی بدلیل ترتیبی بودن سطح سنجش متغیرها، از ضریب همبستگی تاوی-سی کنдал استفاده شد. سپس به منظور بررسی دقیق‌تر، وضعیت کشورهای مسلمان به صورت تک تک از لحاظ میزان شادمانی، غرور ملی، میزان دموکراسی و اهمیت مذهب در جداگانه گزارش شده است و سپس مسامحتا (بدلیل ترتیبی بودن متغیرها)

۱ این تقسیم‌بندی‌ها براساس نقشه‌ی ادیان موجود در سایت www.alternatehistory.com انجام شده است.

تحلیل مسیر برای کشورهای مسلمان و مسیحی انجام شده است تا مشخص شود که کدام یک از متغیرهای مورد نظر ما تاثیر بیشتری بر میزان شادمانی افراد مسلمان و مسیحی داشته‌اند و آیا در این بین چه تفاوت‌ها و شباهتهایی دیده می‌شود؟

یافته‌ها

الف) توصیف متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش

توصیف متغیر وابسته (احساس شادمانی)

جدول شماره ۱: میزان احساس شادمانی در بین مسلمانان و مسیحیان جهان

احساس شادمانی مردمان ادیان مختلف	خیلی شادم	نسبتا شادم	خیلی شاد نیستم	اصلا شاد نیستم
مسلمانان	٪۱۳	٪۵۴	٪۲۲	٪۱۱
مسیحیان	٪۳۷	٪۴۷	٪۱۴	٪۲

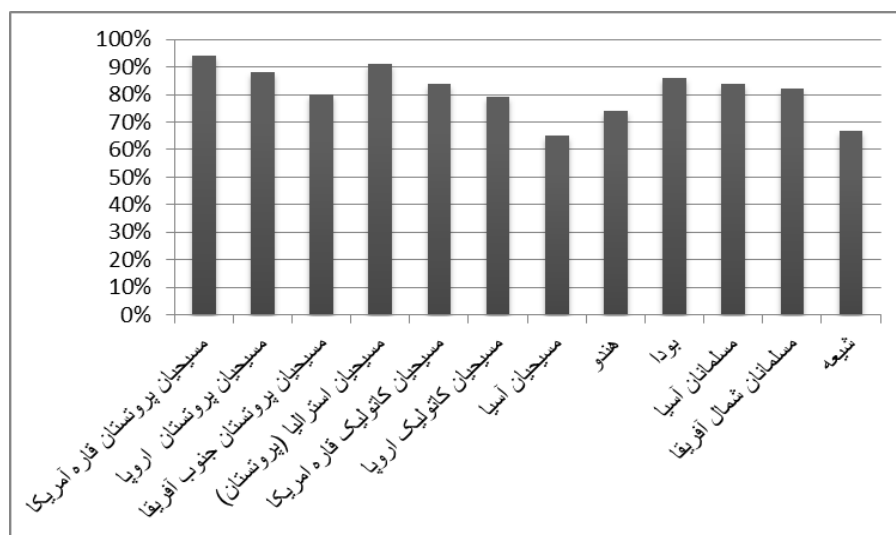
از جمع کردن مسلمانان تمام مناطق و مسیحیان تمام مناطق مورد بررسی، نتایج جدول بالا بدست آمد که نشان می‌دهد مسیحیان (٪۸۴) از مسلمانان (٪۶۷) شادترند. اما همانطور که می‌بینیم این اختلاف بسیار فاحش و زیاد نیست.

جدول شماره ۲: میزان احساس شادمانی در مردمان مناطق مختلف

احساس شادمانی مردمان مناطق مختلف	خیلی شادم	نسبتا شادم	خیلی شاد نیستم	اصلا شاد نیستم	شاخص میزان شادمانی
مسیحیان کاتولیک قاره آمریکا	٪۳۷	٪۴۷	٪۱۴	٪۲	٪۸۴
مسیحیان کاتولیک اروپا	٪۱۷	٪۶۲	٪۱۸	٪۳	٪۷۹
مسیحیان پروتستان قاره آمریکا	٪۴۲	٪۵۲	٪۵	٪۱	٪۹۴
مسیحیان پروتستان اروپا	٪۲۹	٪۵۹	٪۱۰	٪۲	٪۸۸
مسیحیان پروتستان جنوب آفریقا	٪۴۸	٪۳۲	٪۱۵	٪۵	٪۸۰
مسیحیان استرالیا (پروتستان)	٪۳۶	٪۵۵	٪۸	٪۱	٪۹۱

ادامه جدول شماره ۲: میزان احساس شادمانی در مردمان مناطق مختلف

شاخص میزان شادمانی	اصلا شاد نیستم	خیلی شاد نیستم	نسبتا شادم	خیلی شادم	احساس شادمانی مردمان مناطق مختلف
٪۶۵	٪۱۵	٪۲۵	٪۵۸	٪۷	مسیحیان آسیا (ارتودوکس)
٪۸۲	٪۲	٪۱۶	٪۶۲	٪۲۰	مسلمانان شمال آفریقا
٪۸۴	٪۵	٪۱۱	٪۴۷	٪۳۷	مسلمانان آسیا
٪۶۷	٪۱۱	٪۲۲	٪۵۴	٪۱۳	شیعیان
٪۸۶	٪۳	٪۱۱	٪۶۱	٪۲۵	بوداییسم جنوب شرقی آسیا
٪۷۴	٪۴	٪۲۲	٪۴۵	٪۲۹	هندو

نمودار شماره ۱: میزان احساس شادمانی در مردمان مناطق مختلف

از جمع گزینه‌های "خیلی شادم" و "نسبتا شادم" میزان احساس شادمانی کشورها و مناطق مختلف بدست می‌آید. اینطور که جدول و نمودار نشان می‌دهد، بالاترین میزان احساس شادمانی را مسیحیان پروتستانان قاره آمریکا (۹۴٪) و مسیحیان استرالیا (۹۱٪) دارند. پس از آن مسیحیان پروتستانان اروپا (۸۸٪)، بوداییسم جنوب شرقی آسیا (۸۶٪)، مسیحیان کاتولیک قاره آمریکا (۸۴٪)، مسلمانان آسیا (۸۴٪)، مسلمانان شمال آفریقا (۸۲٪)، مسیحیان پروتستانان

جنوب آفریقا (۸۰٪) و مسیحیان کاتولیک اروپا (۷۹٪) در رتبه‌های بعدی میزان احساس شادمانی قرار دارند.

نکته قابل توجه در این مقایسه این است که گویا پروتستان‌ها بطور کلی از کاتولیک‌ها شادترند زیرا مسیحیان پروتستان آمریکا با دارا بودن بالاترین میزان شادمانی، ۱۰ درصد میزان شادمانی بیشتری را از کاتولیک‌های همان مناطق نشان می‌دهند. نیز مسیحیان پروتستان اروپا ۹ درصد میزان احساس شادمانی بیشتری را از کاتولیک‌های اروپا نشان می‌دهند.

توصیف متغیر مستقل (اهمیت به مذهب)

جدول شماره ۳: میزان اهمیت به مذهب در بین مسلمانان و مسیحیان جهان

اهمیت به مذهب مردمان ادیان مختلف	خیلی اهمیت دارد	نسبتاً اهمیت دارد	خیلی اهمیت ندارد	اصلاً اهمیت ندارد
مسلمانان	۸۸٪	۹٪	۲٪	۱٪
مسیحیان	۱۵٪	۲۷٪	۳۳٪	۲۵٪

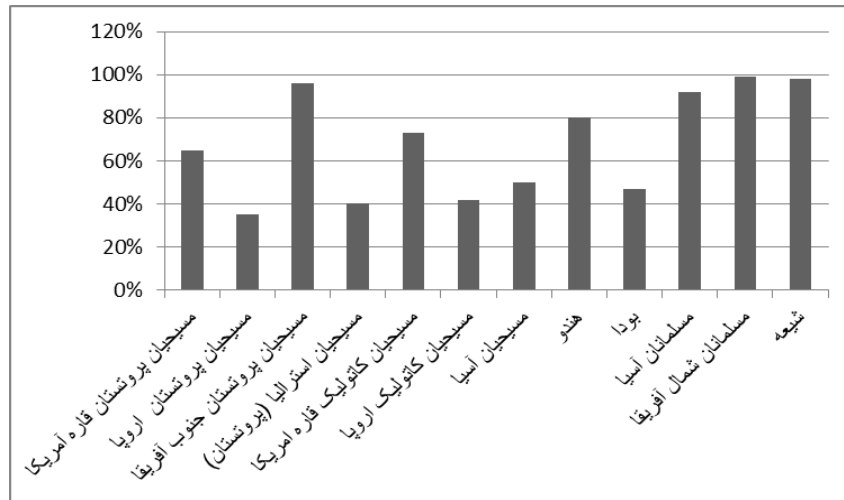
از جمع کردن مسلمانان تمام مناطق و مسیحیان تمام مناطق مورد بررسی، نتایج جدول بالا بدست آمد که نشان می‌دهد مسلمانان (۹۷٪) از مسیحیان (۴۲٪) با اختلاف بسیار زیادی، اهمیت بیشتری به مذهب می‌دهند.

جدول شماره ۴: میزان اهمیت به مذهب در مردمان مناطق مختلف

اهمیت به مذهب مردمان مناطق مختلف	خیلی اهمیت دارد	نسبتاً اهمیت دارد	خیلی اهمیت ندارد	اصلاً اهمیت ندارد	شاخص اهمیت به مذهب
مسیحیان کاتولیک قاره آمریکا	۴۴٪	۲۹٪	۱۸٪	۹٪	۷۳٪
مسیحیان کاتولیک اروپا	۱۴٪	۲۸٪	۳۱٪	۲۷٪	۴۲٪
مسیحیان پروتستان قاره آمریکا	۳۸٪	۲۷٪	۲۲٪	۱۳٪	۶۵٪
مسیحیان پروتستان اروپا	۱۳٪	۲۲٪	۳۷٪	۲۸٪	۳۵٪
مسیحیان پروتستان جنوب آفریقا	۷۸٪	۱۸٪	۳٪	۱٪	۹۶٪

ادامه جدول شماره ۴: میزان اهمیت به مذهب در مردمان مناطق مختلف

شاخص اهمیت به مذهب	اصلا ندارد	خیلی ندارد	نسبتا اهمیت دارد	خیلی اهمیت دارد	اهمیت به مذهب / مردمان مناطق مختلف
	٪۴۰	٪۳۲	٪۲۰	٪۲۰	مسیحیان استرالیا (پروتستان)
	٪۵۰	٪۳۲	٪۳۶	٪۱۴	مسیحیان آسیا (ارتودوکس)
	٪۹۹	٪۱	٪۷	٪۹۲	مسلمانان شمال آفریقا
	٪۹۲	٪۳	٪۱۷	٪۷۵	مسلمانان آسیا
	٪۹۸	٪۰	٪۲	٪۸۸	شیعیان
	٪۴۷	٪۲۳	٪۳۰	٪۲۲	بوداییسم جنوب شرقی آسیا
	٪۸۰	٪۵	٪۲۸	٪۵۲	هندو

نمودار شماره ۲: میزان اهمیت به مذهب در مردمان مناطق مختلف

از جمع گزینه‌های "مذهب خیلی اهمیت دارد" و "مذهب نسبتا اهمیت دارد" میزان اهمیت به مذهب در بین مردمان مناطق مختلف مورد بررسی بدست می‌آید. اینطور که جدول و نمودار بالا نشان می‌دهد، بالاترین میزان اهمیت را مسلمانان شمال آفریقا (۹۹٪) و پس از آن شیعیان (۹۸٪) و سپس مسیحیان پروتستان جنوب آفریقا (۹۶٪) به مذهبشان می‌دهند. در مرتبه پس از

آنها مسلمانان آسیا (۹۲٪) و هندوها (۸۰٪) و مسیحیان کاتولیک قاره آمریکا (۷۳٪) قرار می‌گیرند.

پایین‌ترین میزان اهمیت به مذهب را نیز مسیحیان پروتستان قاره آمریکا (۶۵٪)، مسیحیان آسیا (۵۰٪)، بوداییسم جنوب شرقی آسیا (۴۷٪)، مسیحیان کاتولیک اروپا (۴۲٪)، مسیحیان استرالیا (۴۰٪) و مسیحیان پروتستان اروپا (۳۵٪) نشان می‌دهند.

با مقایسه‌ای بین مناطق مختلف مسلمان‌نشین، اینطور برمی‌آید که مسلمانان شمال آفریقا (یعنی کشورهای مغرب یا مراکش، الجزایر، مصر، مالی، نیجریه و تانزانیا) و سپس شیعیان (یعنی کشورهای ایران، عراق و آذربایجان) بالاترین اهمیت را به مذهب می‌دهند و مسلمانان آسیا با تفاوتی نه چندان زیاد، پس از آنها قرار می‌گیرند. اما در مسیحیت نتایج نشان می‌دهد که پروتستان‌های جنوب آفریقا از مسیحیان مناطق دیگر اهمیت بیشتری به مذهب می‌دهند. و کمترین اهمیت را نیز مسیحیان استرالیا و پروتستان‌های اروپا به مذهب می‌دهند. نیز هندوها رتبه متوسط و بوداییسم رتبه پایینی را در این تقسیم‌بندی نشان می‌دهند.

توصیف متغیر مستقل (غرور ملی)

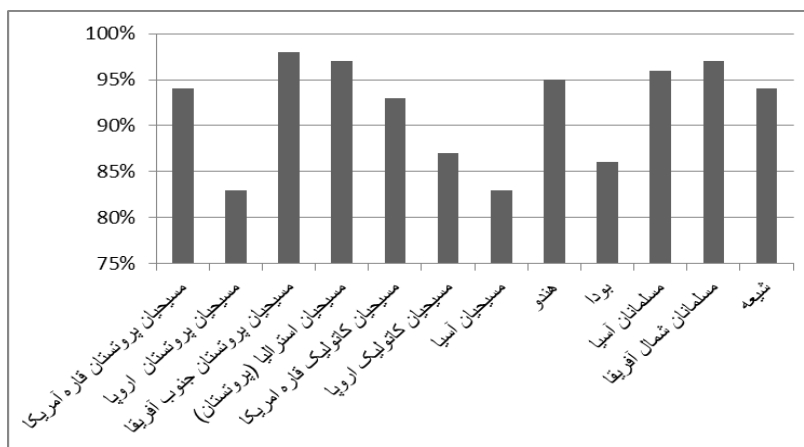
جدول شماره ۵: میزان غرور ملی در بین مسلمانان و مسیحیان جهان

اصلا غرور ملی ندارد	خیلی غرور ملی ندارد	نسبتا غرور ملی دارد	خیلی غرور ملی دارد	غرور ملی مردمان ادیان مختلف
٪۱	٪۵	٪۲۲	٪۷۲	مسلمانان
٪۱	٪۸	٪۲۷	٪۶۴	مسیحیان

با جمع کردن کشورهای مسلمان و مسیحی، و مقایسه ایندو با هم نتایج نشان داد که مسلمانان و مسیحیان از غرور ملی بالایی برخوردارند و درصدهای نزدیک به هم را نشان می‌دهند. بطوریکه مسلمانان (۹۴٪)، ۳ درصد بیشتر از مسیحیان (۹۱٪) غرور ملی دارند.

جدول شماره ۶: میزان غرور ملی در مردمان مناطق مختلف

مردمان مناطق مختلف	غرور ملی	خیلی دارند	نسبتاً دارند	خیلی ندارند	اصلاً ندارند	شاخص میزان غرور ملی
مسیحیان کاتولیک قاره آمریکا	٪۶۵	٪۲۸	٪۵	٪۲	٪۹۳	
مسیحیان کاتولیک اروپا	٪۴۷	٪۴۰	٪۱۰	٪۳	٪۸۷	
مسیحیان پروتستان قاره آمریکا	٪۷۲	٪۲۲	٪۵	٪۱	٪۹۴	
مسیحیان پروتستان اروپا	٪۳۹	٪۴۴	٪۱۳	٪۴	٪۸۳	
مسیحیان پروتستان جنوب آفریقا	٪۸۱	٪۱۷	٪۲	٪۰	٪۹۸	
مسیحیان استرالیا (پروتستان)	٪۷۲	٪۲۵	٪۳	٪۰	٪۹۷	
مسیحیان آسیا (ارتودوکس)	٪۴۵	٪۳۸	٪۱۳	٪۴	٪۸۳	
مسلمانان شمال آفریقا	٪۷۵	٪۲۲	٪۳	٪۰	٪۹۷	
مسلمانان آسیا	٪۸۱	٪۱۵	٪۳	٪۱	٪۹۶	
شیعیان	٪۷۳	٪۲۱	٪۴	٪۲	٪۹۴	
بوداییسم جنوب شرقی آسیا	٪۴۷	٪۳۹	٪۱۱	٪۳	٪۸۶	
هندو	٪۷۴	٪۲۱	٪۴	٪۱	٪۹۵	

نمودار شماره ۳- میزان غرور ملی در مردمان مناطق مختلف

از جمع گزینه‌های "خیلی غرور ملی دارم" و "نسبتاً غرور ملی دارم" میزان غرور ملی در بین مردمان مناطق مختلف جهان بدست می‌آید. اینطور که جدول و نمودار نشان می‌دهد:

مسیحیان پروتستان جنوب آفریقا با (۹۸٪) بالاترین میزان و مسلمانان شمال آفریقا (۹۷٪) و مسیحیان استرالیا (۹۷٪) درصدهای بالا و نیز یکسانی را در مورد غرور ملی نشان می‌دهند. پس از آن مسلمانان آسیا (۹۶٪)، هندوها (۹۵٪)، شیعیان (۹۴٪)، مسیحیان پروتستان قاره آمریکا (۹۴٪) و مسیحیان کاتولیک قاره آمریکا (۹۳٪) قرار دارند و با فاصله نه چندان زیادی، تعدادی از مناطق کمترین غرور ملی را در مقایسه حاضر نشان می‌دهند: مسیحیان کاتولیک اروپا (۸۷٪)، بوداییسم جنوب شرقی آسیا (۸۶٪)، مسیحیان آسیا (۸۳٪) و مسیحیان پروتستان اروپا (۸۳٪). آنطور که در صد غرور ملی در مناطق مختلف نشان می‌دهد، مناطق از نظر غرور ملی تفاوت‌های بسیار زیاد و فاحشی را ندارند و همه تقریباً در سطح بالایی غرور ملی دارند. اما در این بین آنچه قابل توجه است این است که چه در بین مسلمانان و چه مسیحیان، مردمان قاره آفریقا بالاترین میزان غرور ملی را نشان می‌دهند.

توصیف متغیر مستقل (دموکراسی)

جدول شماره ۷: میزان دموکراسی در کشورهای مسلمان و مسیحی

دموکراسی بالا	دموکراسی متوسط	دموکراسی کم	دموکراسی مردمان ادیان مختلف
۳۴/۱	۵۳/۹	۱۲	مسلمانان
۴۲/۶	۴۵/۵	۱۱/۹	مسیحیان

با جمع کردن مسلمانان با هم و مسیحیان نیز با هم، نتایج نشان داد که تفاوت میان مسیحیان و مسلمانان نسبت به وجود دموکراسی در کشورشان اندک است و درصدهای نسبتاً نزدیک به همی را نشان می‌دهند.

جدول شماره ۸: میزان دموکراسی در مناطق مختلف

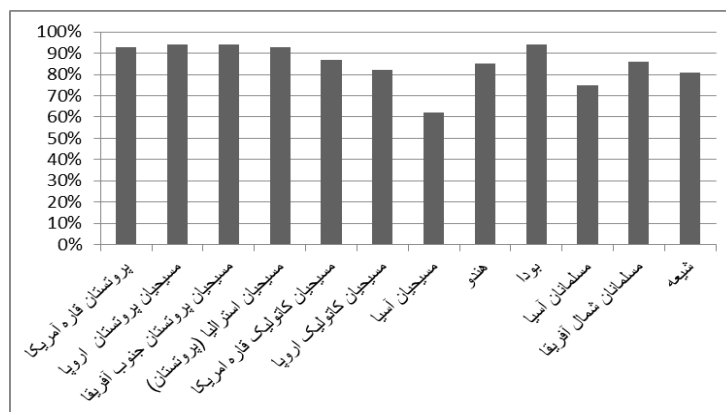
دموکراسی بالا	دموکراسی متوسط	دموکراسی کم	دموکراسی مردمان مناطق مختلف
۴۰/۴	۴۶/۶	۱۳	مسیحیان کاتولیک قاره آمریکا
۲۶/۴	۵۶/۴	۱۷/۲	مسیحیان کاتولیک اروپا
۴۲/۱	۵۰/۹	۷	مسیحیان پروتستان قاره آمریکا

ادامه جدول شماره ۸: میزان دموکراسی در مناطق مختلف

دموکراسی بالا	دموکراسی متوسط	دموکراسی کم	مردمان مناطق مختلف / دموکراسی
۵۳/۲	۴۱/۴	۵/۴	مسیحیان پروتستان اروپا
۶۲/۹	۳۱/۴	۵/۷	مسیحیان پروتستان جنوب آفریقا
۵۱/۵	۴۱/۵	۷	مسیحیان استرالیا (پروتستان)
۹/۲	۵۳	۳۷/۸	مسیحیان آسیا (ارتودوکس)
۳۲/۳	۵۴	۱۳/۷	مسلمانان شمال آفریقا
۱۵/۱	۶۰/۱	۲۴/۸	مسلمانان آسیا
۲۹	۵۱/۴	۱۹/۶	شیعیان
۴۳/۹	۵۰/۴	۵/۷	بوداییسم جنوب شرقی آسیا
۴۲/۳	۴۳	۱۴/۷	هندو

در اینجا، نموداری براساس میزان دموکراسی بالا و متوسط در مناطق مورد بررسی ارائه می‌دهیم تا مقایسه را آسان‌تر کند.

نمودار شماره ۴- میزان دموکراسی مناطق مختلف براساس ادیان آنها

همانطور که جدول و نمودار بالا نشان می‌دهد، پروتستان‌های قاره اروپا بیشتر از مردم سایر مناطق معتقد بودند که کشورشان دموکراتیک است و مردم روسیه بعنوان مسیحیان قاره آسیا کمتر از سایر مناطق معتقد بودند که کشوری دموکراتیک دارند.

ب) نتایج همبستگی

جدول شماره ۹: همبستگی میان متغیرهای مستقل و متغیر وابسته در میان مسلمانان و مسیحیان

سطح معناداری			ضریب همبستگی			همبستگی با شادمانی ادیان
دموکراسی	اهمیت به مذهب	غرور ملی	دموکراسی	اهمیت به مذهب	غرور ملی	
۰/۰۰۰	۰/۰۲۳	۰/۰۰۰	۰/۱۳۲	۰/۰۲۲	۰/۱۲۶	مسلمانان
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۳۹	۰/۰۳۰	۰/۱۵۲	مسیحیان

با جمع کردن کشورهای مسلمان و مسیحی و آزمون همبستگی بین اهمیت به مذهب و احساس شادمانی نتایج نشان می‌دهد که در بین مسلمانان و مسیحیان این رابطه معنادار است همچنین با مقایسه‌ی مسلمانان در کل و مجموع مسیحیان در زمینه‌ی رابطه بین میزان غرور ملی و احساس شادمانی درمی‌یابیم که در هر دو گروه، رابطه معنی‌داری بین این دو متغیر وجود دارد. نیز هم در بین مسلمانان و هم در بین مسیحیان بین دو متغیر دموکراسی و احساس شادمانی با اطمینان ۹۹٪ و سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ رابطه آماری معنی‌داری مشاهده می‌شود.

جدول شماره ۱۰: همبستگی میان متغیرهای مستقل و متغیر وابسته در میان مردمان مناطق مختلف

سطح معناداری			ضریب همبستگی			همبستگی با احساس شادمانی مردمان مناطق مختلف
دموکراسی	اهمیت به مذهب	غرور ملی	دموکراسی	اهمیت به مذهب	غرور ملی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۵۴	۰/۱۰۲	۰/۱۴۱	مسیحیان کاتولیک قاره آمریکا
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۳۲	۰/۰۷۸	۰/۱۰۳	مسیحیان کاتولیک اروپا
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۰۶	۰/۰۹۱	۰/۱۱۷	مسیحیان پروتستان قاره آمریکا
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۷۸	۰/۰۵۹	۰/۱۸۸	مسیحیان پروتستان اروپا
۰/۰۰۰۸	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۱۹	۰/۰۸۳	۰/۰۸۰	مسیحیان پروتستان جنوب آفریقا
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۶۳	۰/۰۹۹	۰/۱۴۰	مسیحیان استرالیا
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۰۷	۰/۱۵۹	۰/۲۳۵	بودا
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۵۶	۰/۱۳۹	۰/۲۰۸	هندو
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۱۴	۰/۰۳۱	۰/۱۱۱	شیعه
۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۱۸۸	۰/۰۴۵	۰/۱۶۶	مسلمانان شمال آفریقا
۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۱۱۹	۰/۰۴۹	۰/۱۳۵	مسلمانان آسیا
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۸۷	۰/۱۴۰	۰/۱۷۹	مسیحیان آسیا

همانطور که جدول بالا و نتایج همبستگی بین اهمیت به مذهب و احساس شادمانی افراد در مناطق مختلف تقسیم‌بندی شده نشان می‌دهد، در بین بوداییسم آسیای جنوب شرقی، هندوها، شیعیان، مسیحیان کاتولیک قاره آمریکا، مسیحیان کاتولیک اروپا، مسیحیان پروتستان قاره آمریکا، مسیحیان پروتستان اروپا، مسیحیان جنوب آفریقا، مسیحیان آسیا و مسیحیان استرالیا، با اطمینان ۹۹٪ و سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ رابطه آماری معناداری بین دو متغیر اهمیت به مذهب و احساس شادمانی وجود دارد. بدین معنی که میزان احساس شادمانی بیشتری در بین افرادی که میزان بیشتری به مذهب خود اهمیت می‌دهند وجود دارد. نیز با نگاه دقیق‌تر به اعداد و ضرایب همبستگی اینطور بر می‌آید که میزان رابطه بین دو متغیر اهمیت به مذهب و احساس شادمانی تقریباً در حد متوسط است. که البته این میزان با تعداد نمونه بسیار زیاد در این پژوهش، قابل توجیه است^۱. در بین مسلمانان شمال آفریقا و مسلمانان آسیا با سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ و با اطمینان ۹۵٪ رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر اهمیت به مذهب و احساس شادمانی وجود دارد.

همچنین در تمام مناطق مورد بررسی با اطمینان ۹۹٪ و سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر احساس شادمانی و غرور ملی وجود دارد بدین معنی که میزان احساس شادمانی در بین افرادی که غرور ملی بالاتری دارند بیشتر از کسانی که غرور ملی کمتری دارند. میزان رابطه بین دو متغیر نیز در حد متوسط است. قابل توجه است که مردمانی که بیشترین همبستگی بین غرور ملی و احساس شادمانی شان وجود دارد، بوداییسم آسیای جنوب شرقی، هندوها و مسیحیان پروتستان اروپا هستند. نیز در تمام مناطق مورد بررسی با اطمینان ۹۹٪ و سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ رابطه آماری معناداری بین دو متغیر دموکراسی و احساس شادمانی وجود دارد که ضرایب‌های همبستگی نشان از وجود رابطه‌ی متوسط است. و این رابطه در بین مسلمانان شمال آفریقا، مسیحیان پروتستان اروپا و مسیحیان استرالیا همبستگی قوی‌تری را نسبت به سایر مناطق نشان می‌دهد. در بین مسیحیان پروتستان جنوب آفریقا، بین دموکراسی

---

۱ دواس معتقد است که چه بسا رابطه قوی در نمونه‌ی کوچک فاقد معناداری آماری باشد: یعنی بعید است در جمعیت هم چنین رابطه‌ای وجود داشته باشد. این از آن روست که احتمال خطای نمونه‌گیری در نمونه‌ی کوچک خیلی بیشتر از نمونه‌ی بزرگ است. در نمونه‌های بزرگ احتمال خطای نمونه‌گیری خیلی کمتر است. از این رو در نمونه‌های بزرگ با سهولت بیشتری به معناداری آماری می‌رسیم - ولو آنکه رابطه کاملاً ضعیف باشد.

و احساس شادمانی با اطمینان ۹۵٪ و سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ رابطه آماری معنی‌داری وجود دارد.

در ادامه خوب است تا اطلاعات دقیق‌تری از تک تک کشورهای مسلمان در مناطق مختلف جهان در خصوص میزان احساس شادمانی، میزان دموکراسی، غرور ملی و اهمیت به مذهبشان داشته باشیم.

جدول شماره ۱۱: میزان احساس شادمانی در بین کشورهای مسلمان

کشورهای مسلمان	احساس شادمانی	خیلی شادم	نسبتا شادم	خیلی شاد نیستم	اصلا شاد نیستم	شاخص میزان احساس شادمانی
مغرب/مراکش	۲۵/۳	۵۶/۳	۱۶/۳	۲/۱	۸۱/۶	
الجزایر	۲۷/۴	۵۶/۲	۱۳/۴	۳	۸۳/۶	
مصر	۱۲/۸	۷۶/۷	۸/۷	۱/۸	۸۹/۵	
مالی	۳۹/۴	۴۴/۱	۱۳/۷	۲/۸	۸۳/۵	
نیجریه	۳۹/۵	۵۲/۳	۸	۰/۲	۹۱/۸	
تانزانیا	۲۴/۵	۷۰	۳/۲	۲/۳	۹۴/۵	
پاکستان	۱۶/۴	۶۰/۲	۱۲/۳	۱۱/۱	۷۶/۶	
عربستان سعودی	۳۰/۲	۶۱/۳	۵/۴	۳/۱	۹۱/۵	
قرقیزستان	۲۴/۵	۶۰	۱۰/۳	۵/۲	۸۴/۵	
مالزی	۳۶/۵	۵۸/۳	۵	۰/۲	۹۴/۸	
اندونزی	۲۶	۶۸/۹	۴/۸	۰/۳	۹۴/۹	
ترکیه	۱۹/۲	۵۲/۷	۱۷/۸	۱۰/۳	۷۱/۹	
عراق	۶/۹	۵۶	۳۲/۶	۴/۵	۶۲/۹	
ایران	۱۲/۲	۵۰/۳	۲۴/۸	۱۲/۷	۶۲/۵	
آذربایجان	۱۳/۱	۶۵	۱۲/۵	۹/۴	۷۸/۱	

همان‌طور که جدول بالا نشان می‌دهد، در بین کشورهای مسلمان مورد بررسی در این پژوهش، مردم اندونزی (۹۴/۹٪) بالاترین میزان احساس شادمانی را نشان می‌دهند و پس از آن نیز کشورهای مالزی (۹۴/۸٪)، تانزانیا (۹۴/۵٪) و نیجریه (۹۱/۸٪) قرار می‌گیرند.

جدول شماره ۱۲: میزان اهمیت به مذهب در بین کشورهای مسلمان

کشورهای مسلمان	اهمیت به مذهب	خیلی اهمیت می دهند	نسبتاً اهمیت می دهند	خیلی اهمیت نمی دهند	اصلاً اهمیت نمی دهند	شاخص میزان اهمیت به مذهب
مغرب/مراکش	۹۰/۶	۷/۹	۱/۲	۰/۳	۹۸/۵	
الجزایر	۹۰/۶	۷/۵	۰/۹	۱	۹۸/۱	
مصر	۹۵/۷	۳/۹	۰/۱	۰/۳	۹۹/۶	
مالی	۹۰/۲	۸/۶	۰/۹	۰/۳	۹۸/۸	
نیجریه	۸۴/۸	۸/۷	۳/۷	۲/۸	۹۳/۵	
تانزانیا	۸۰/۸	۱۳/۵	۴/۸	۰/۹	۹۴/۳	
پاکستان	۸۱/۸	۱۳/۱	۴/۶	۰/۵	۹۴/۹	
عربستان سعودی	۸۸/۸	۹	۱/۷	۰/۵	۹۷/۸	
قرقیزستان	۳۱/۹	۳۷/۹	۲۴/۲	۶	۶۹/۸	
مالزی	۸۰/۵	۱۵/۵	۳/۳	۰/۷	۹۶	
اندونزی	۹۴/۷	۱/۴	۰/۹	۰/۳	۹۸/۸	
ترکیه	۷۵	۱۶/۴	۵/۸	۲/۸	۹۱/۴	
عراق	۹۳/۵	۵/۲	۱/۱	۰/۲	۹۸/۷	
ایران	۷۹/۶	۱۵/۹	۳/۳	۱/۲	۹۵/۵	
آذربایجان	۸۱/۵	۱۵/۳	۳	۰/۲	۹۶/۸	

آن طور که از جدول شماره ۱۲ بر می آید، مردم کشور مصر (۹۹/۶٪) بالاترین میزان اهمیت به مذهب را در بین کشورهای مسلمان مورد نظر ما در این پژوهش دارند و پس از آن دو کشور اندونزی و مالزی با میزانی یکسان (۹۸/۸٪) میزان بالایی از اهمیت به مذهب را نشان می دهند. و کشور قرقیزستان با فاصله ای نسبتاً زیاد با سایر کشورها پایین ترین میزان (۶۹/۸٪) اهمیت به مذهب را نشان می دهد. و بطور کلی شاخص میزان اهمیت به مذهب در بین کشورهای مسلمان گواه این است که اکثریت قریب به اتفاق مردم در این کشورها به مذهبشان اهمیت بالایی می دهند. ایران نیز در این تقسیم بندی، اهمیت به مذهب بالایی (۹۵/۵٪) را نشان می دهد. با نگاهی به جدول فوق و مقایسه آن با جدول شماره ۱۱ می بینیم که مالزی و اندونزی در هر دو متغیر میزان بالایی را نشان می دهند و جزو کشورهایی هستند که هم احساس شادمانی و هم اهمیت به مذهب بالایی دارند.

جدول شماره ۱۳: میزان غرور ملی در بین کشورهای مسلمان

شاخص میزان غرور ملی	اصلا غرور ندارم	خیلی غرور ندارم	نسبتا غرور دارم	خیلی غرور دارم	غرور ملی / کشورهای مسلمان
۹۲/۱	۱/۳	۶/۶	۳۴/۴	۵۷/۷	مغرب/مراکش
۹۵/۱	۲	۲/۹	۲۱/۹	۷۳/۲	الجزایر
۹۸/۳	۰/۲	۱/۵	۲۵	۷۳/۳	مصر
۹۸/۵	۰/۲	۱/۳	۸/۵	۹۰	مالی
۸۶/۹	۳/۳	۹/۸	۱۸/۵	۶۸/۴	نیجریه
۹۴/۴	۲/۶	۳	۱۳/۷	۸۰/۷	تانزانیا
۹۷/۳	۰/۴	۲/۳	۱۶	۸۱/۳	پاکستان
۹۴/۶	۱/۹	۳/۵	۲۰/۷	۷۳/۹	عربستان سعودی
۸۲/۲	۴/۶	۱۳/۲	۳۹/۴	۴۲/۸	قرقیزستان
۹۴/۹	۰/۵	۴/۶	۲۵/۷	۶۹/۲	مالزی
۹۲/۶	۱/۱	۶/۳	۴۶/۴	۴۶/۲	اندونزی
۹۶/۲	۰/۷	۳/۱	۱۵	۸۱/۲	ترکیه
۹۳/۴	۱/۷	۴/۹	۱۶/۹	۷۶/۵	عراق
۹۵/۴	۱/۷	۲/۹	۳/۹	۹۱/۵	ایران
۹۴/۳	۱/۱	۴/۶	۱۲	۸۲/۳	آذربایجان

میزان غرور ملی نیز در بین کشورهای مسلمان مورد بررسی، تقریبا مانند میزان اهمیت به مذهب، درصدهای بالایی را نشان می‌دهد. بالاترین میزان غرور ملی مربوط به مردمان کشور مالی (۹۸/۵٪) و سپس مصر (۹۸/۳٪) می‌باشد و پایین ترین میزان غرور ملی را نیز مردمان کشورهای نیجریه (۸۶/۹٪) و قرقیزستان (۸۲/۲٪) دارند. ایران نیز در این تقسیم‌بندی، جزو کشورهایی است که میزان بالایی غرور ملی را نشان می‌دهد. یعنی بیشتر از ۹۵٪ از افراد در ایران، غرور ملی بالایی دارند.

جدول شماره ۱۴: میزان اعتقاد مردم کشورهای مسلمان به وجود دموکراسی در کشورشان

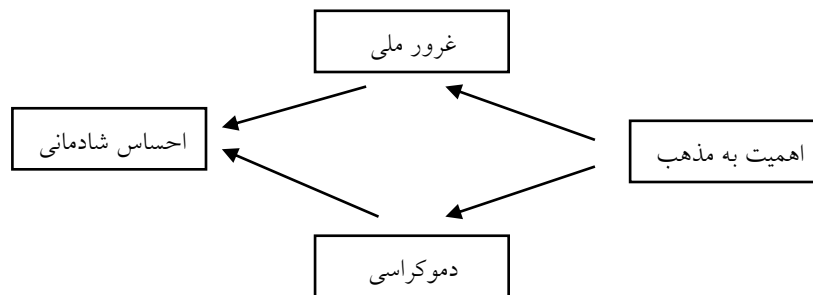
زیاد	متوسط	کم	دموکراسی / کشورهای مسلمان
۱۰/۴	۶۹/۴	۲۰/۲	مغرب/مراکش
۹/۷	۶۲/۴	۲۷/۹	الجزایر
۲۸/۵	۵۴/۱	۱۷/۴	مصر
۴۷/۷	۴۳/۳	۹	مالی
۱۱/۹	۶۶/۷	۲۱/۴	نیجریه

ادامه جدول شماره ۱۴: میزان اعتقاد مردم کشورهای مسلمان به وجود دموکراسی در کشورشان

دموکراسی کشورهای مسلمان	کم	متوسط	زیاد
تانزانیا	۱۴	۵۴/۹	۳۱/۱
پاکستان	۱۸/۲	۵۳/۴	۲۸/۴
عربستان سعودی	۲۸/۸	۶۳	۸/۲
قرقیزستان	۱۹	۵۶/۵	۲۴/۵
مالزی	۴/۵	۵۱/۷	۴۳/۸
اندونزی	۹/۶	۵۶/۷	۳۳/۷
ترکیه	۱۹/۵	۵۱/۴	۲۹
عراق	۲۴/۷	۵۸/۵	۱۶/۸
ایران	۲۱/۸	۵۹/۵	۱۸/۷
آذربایجان	۲۸/۱	۶۲/۴	۹/۵

آن طور که جدول شماره ۱۴ نشان می‌دهد، از بین کشورهای مسلمان مورد بررسی مردم کشورهای مالزی و مالی بیشتر از سایر کشورها معتقد بودند که دموکراسی در کشورشان وجود دارد.

در ادامه با نشان دادن رابطه‌ی احساس شادمانی و اهمیت به مذهب بعنوان رابطه اولیه، و نیز یکبار با کنترل متغیرهای دموکراسی و غرور ملی این رابطه را بررسی می‌کنیم تا مقایسه‌ای انجام دهیم و مشخص شود که رابطه موجود تا چه میزان واقعی و یا کاذب و تحت تاثیر عوامل دیگری بوده است.

نمودار شماره ۵ - مدل تحقیق

جدول شماره ۱۵ : مقایسه رابطه اولیه و رابطه مشروط میان متغیرهای مستقل و وابسته

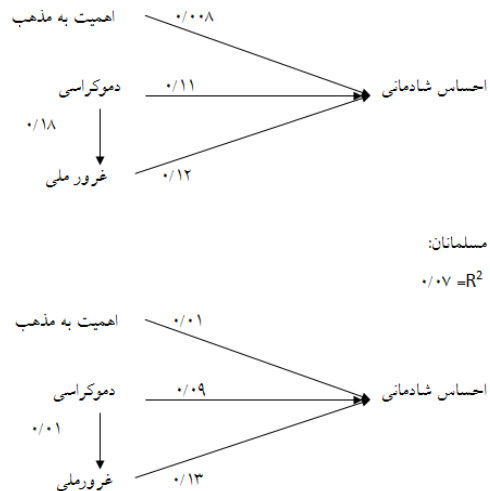
رابطه ثانویه (با کنترل کردن متغیرهای دموکراسی و غرور ملی)	رابطه اولیه	مناطق مختلف
۰/۱۰۷ ۰/۰۰۰	۰/۱۰۲ ۰/۰۰۰	مسیحیان کاتولیک قاره آمریکا
۰/۰۸۱ ۰/۰۰۰	۰/۰۷۸ ۰/۰۰۰	مسیحیان کاتولیک اروپا
۰/۰۷۴ ۰/۰۰۰	۰/۰۹۱ ۰/۰۰۰	مسیحیان پروتستان قاره آمریکا
۰/۰۳۶ ۰/۰۱۵	۰/۰۵۹ ۰/۰۰۰	مسیحیان پروتستان اروپا
۰/۰۷۵ ۰/۰۰۰	۰/۰۸۳ ۰/۰۰۰	مسیحیان پروتستان جنوب آفریقا
۰/۰۷۹ ۰/۰۰۴	۰/۰۹۹ ۰/۰۰۰	مسیحیان استرالیا (پروتستان)
۰/۰۸۴ ۰/۱۱۴	۰/۱۴۰ ۰/۰۰۰	مسیحیان آسیا
۰/۰۲۰ ۰/۲۰۲	۰/۰۴۹ ۰/۰۰۱	مسلمانان آسیا
۰/۰۳۳ ۰/۱۱۰	۰/۰۴۵ ۰/۰۰۱	مسلمانان شمال آفریقا
۰/۰۲۰ ۰/۱۰۷	۰/۰۳۱ ۰/۰۰۰	شیعه
۰/۱۰۲ ۰/۰۰۰	۰/۱۵۹ ۰/۰۰۰	بودا
۰/۰۹۴ ۰/۰۰۰	۰/۱۳۹ ۰/۰۰۰	هندو
۰/۰۰۸ ۰/۱۸۲	۰/۰۳۰ ۰/۰۰۰	مسیحیان (در کل)
۰/۰۱۴ ۰/۲۴۳	۰/۰۲۲ ۰/۰۲۳	مسلمانان (در کل)

در تفسیر جدول بالا باید توجه داشت به نظر دواس مبنی بر اینکه اگر بدوا رابطه ای بین دو متغیر وجود داشته باشد ولی در جداول مشروط روابطی وجود نداشته باشد باید گفت که رابطه اولیه را تبیین کرده‌ایم. اما در مواردی که رابطه مشروط ضعیف‌تر از رابطه اولیه‌اند اما صفر نیستند، رابطه اولیه فقط تا کمی کاذب است. و چنانچه همبستگی مشروط اساسا کمتر از همبستگی دو متغیره اولیه باشد احتمالا بدان معنی است که رابطه کاذب است. (دواس: ۲۰۲)

بنابراین می‌بینیم که در برخی از مناطق مورد بررسی پس از کنترل متغیرهای دموکراسی و غرور ملی، رابطه غیرمعنی‌دار شد (مانند مسیحیان آسیا، مسلمانان آسیا، مسلمانان شمال آفریقا، شیعه، مسیحیان (در کل) و مسلمانان (در کل)). بنابراین در این مناطق رابطه اولیه را تبیین کرده‌ایم. اما در برخی مناطق، رابطه مشروط، معنی‌دار است اما کمی ضعیف‌تر از رابطه اولیه می‌باشد (مانند هندو، بودا، مسیحیان استرالیا، مسیحیان پروتستان جنوب آفریقا، مسیحیان پروتستان اروپا و مسیحیان پروتستان قاره آمریکا) که در این موارد رابطه اولیه فقط تا کمی کاذب است. اما در دو منطقه‌ی مورد بررسی (مسیحیان کاتولیک قاره آمریکا و مسیحیان کاتولیک اروپا) رابطه نه تنها بعد از کنترل متغیرهای دموکراسی و غرور ملی کم‌تر نشد بلکه میزان همبستگی بالاتری را نیز نشان می‌دهد.

در ادامه نتایج تحلیل مسیر که در بین مسلمانان و مسیحیان صورت گرفته است می‌آید :

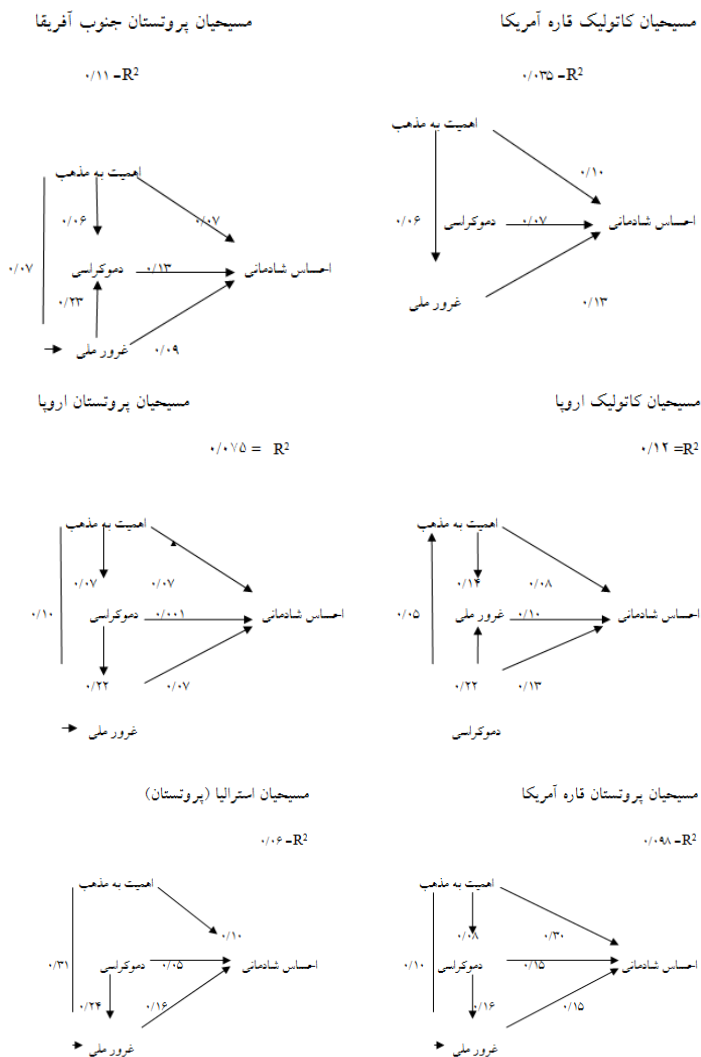

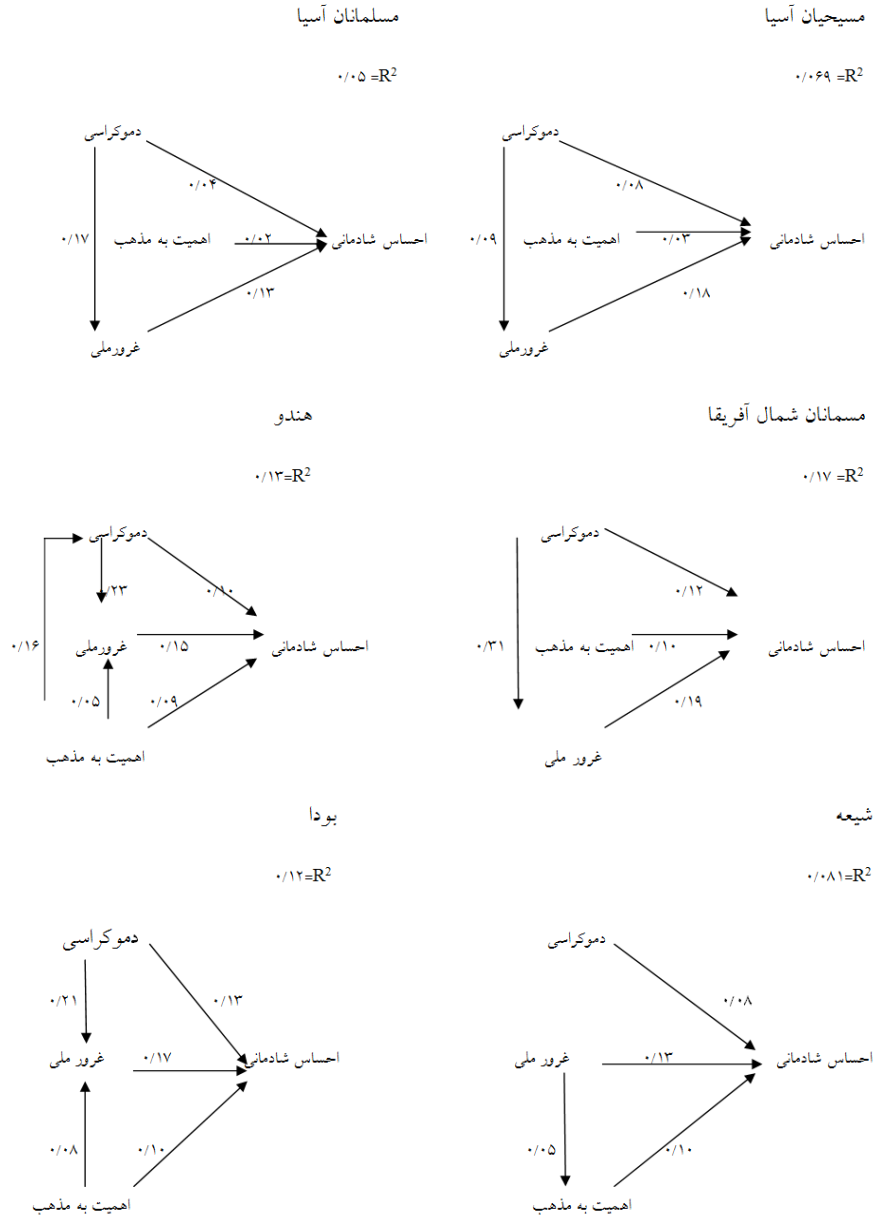
همانطور که نتایج تحلیل مسیر نشان می‌دهد، هم در بین کشورهای مسلمان و هم کشورهای مسیحی، غرور ملی بیشترین تاثیر و بعد نیز دموکراسی تاثیر بالاتری را بر احساس شادمانی افراد

داشته است. اهمیت به مذهب در بین کشورهای مسلمان تاثیر بیشتری بر احساس شادمانی می‌گذارد تا مسیحیان. همچنین در هر دو بررسی، دموکراسی سبب افزایش غرور ملی می‌شود و غرور ملی بر احساس شادمانی تاثیر دارد.

در ادامه تحلیل مسیر را برای تمام مناطق مورد نظر انجام داده که آن‌ها را در نمودارهایی

ارائه می‌دهیم:

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری:

این پژوهش با در نظر گرفتن تحقیق‌های انجام شده در حوزه احساس شادمانی و عوامل موثر بر آن، به دنبال بررسی رابطه بین احساس شادمانی و اهمیت به مذهب، غرور ملی و دموکراسی در بین ادیان و مناطق مختلف جهان است. بررسی داده‌ها نشان داد که بالاترین میزان احساس شادمانی مربوط به پروتستان‌های قاره آمریکا شامل کشورهای دانمارک، کانادا و ایالات متحده آمریکا و نیز مسیحیان استرالیا که در دسته پروتستان‌ها قرار داده شده‌اند و پایین‌ترین میزان احساس شادمانی نیز مربوط به مسیحیان آسیا (روسیه) می‌باشد. این نتایج کاملاً منطبق با یافته‌های چلبی (۱۳۸۷) است که در جدولی ۶۹ کشور را بطور جداگانه از نظر میزان شادمانی‌شان رتبه‌بندی کرده است. در آن جدول نیز کشورهای دانمارک، کانادا و ایالات متحده آمریکا در سطح بالایی از شادمانی قرار دارند و روسیه نیز رتبه ۶۶ و در سطوح پایین جدول قرار دارد. یافته‌های پژوهش ما بطور کلی نتایج نشان می‌دهد که پروتستان‌ها از کاتولیک‌ها شادترند و در بین مسلمانان نیز ابتدا مسلمانان آسیا (کشورهای عربستان سعودی، پاکستان، قرقیزستان، ترکیه، مالزی و اندونزی) و بعد مسلمانان شمال آفریقا (کشورهای مراکش، الجزایر، مصر، مالی، نیجریه و تانزانیا) و سپس شیعیان قرار می‌گیرند. پایین بودن میزان احساس شادمانی شیعیان را شاید بتوان به دلیل بروز جنگ در کشورهای ایران و عراق دانست و اعتقاد صاحب‌نظران مبنی بر اینکه در هر کشوری اثرات جنگ حداقل تا ۵۰ سال چه از لحاظ جسمی و چه روحی در بین مردم کشورهای درگیر جنگ باقی می‌ماند نیز فرض ما را محکم‌تر می‌کند. در خصوص اهمیت به مذهب یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بالاترین اهمیت را مسلمانان شمال آفریقا و سپس شیعیان به مذهبشان می‌دهند و کمترین اهمیت را مسیحیان استرالیا و پروتستان‌های اروپا (شامل کشورهای انگلستان، آلمان، فنلاند، ایسلند و نروژ) به مذهب می‌دهند. در کل مسلمانان با اختلاف بسیار زیادی در اهمیت دادن به مذهب، از مسیحیان بالاترند. غرور ملی مردمان قاره آفریقا، اعم از مسیحیان و مسلمانان، از مناطق دیگر بالاتر است. و در کل مسلمانان غرور ملی بالاتری را نسبت به مسیحیان نشان می‌دهند. در مورد دموکراسی اینطور که در قسمت یافته‌های توصیفی آمد، پروتستان‌های اروپا بیشتر از مردم سایر مناطق معتقدند که کشوری با دموکراسی بالا دارند و مردم روسیه نیز کمترین میزان را به دموکراسی در کشور خود می‌دهند. و در کل این‌طور نشان داده شد که میزان دموکراسی در بین مسیحیان و مسلمانان

درصدهای نسبتاً نزدیک به هم را نشان می‌دهد. بنابراین یافته‌های بخش توصیفی این پژوهش نشان داد که احساس شادمانی و میزان دموکراسی در بین کشورهای مسیحی میزان بالاتری را نشان می‌دهد و میزان اهمیت به مذهب و میزان غرور ملی در بین مردم مسلمان مناطق مختلف دنیا بالاتر است. اما همانطور که درصدها نشان می‌دهد احساس شادمانی و دموکراسی مسلمانان و مسیحیان اعداد نزدیک به همی دارند و اختلاف بالایی را نشان نمی‌دهند.

نیز با بررسی تمام مناطق از ادیان مختلف در می‌یابیم که اهمیت به مذهب و احساس شادمانی رابطه معناداری را نشان می‌دهند. که این یافته‌ها منطبق با تعداد زیادی از یافته‌های دیگر در پژوهش‌های گذشته است از جمله (میرز، ۲۰۰۰؛ رایینز و فرانسیس، ۱۹۹۶؛ فرانسیس و لستر، ۱۹۹۷؛ فرانسیس، جونز و فروردین، ۲۰۰۰؛ فرانسیس و رایینز، ۲۰۰۰؛ فرنچ و یوسف، ۱۹۹۹؛ شواب و پرسون، ۱۹۹۰؛ مارتین، ۲۰۰۵؛ نودینگ، ۲۰۰۵؛ ناتل، ۲۰۰۵؛ هوگارد، ۲۰۰۵؛ گریل، ۱۹۷۵؛ پولوما و پندلتون، ۱۹۹۰؛ گارتر، لارسون، آلون و گارتر، ۱۹۹۱؛ براون، ۱۹۹۳؛ گالوپ، ۱۹۸۴؛ های، ۱۹۸۲؛ هالمان، هونک و دمور، ۱۹۸۷؛ کالدور، ۱۹۹۴). در خصوص رابطه غرور ملی و احساس شادمانی، یافته‌ها نشان از وجود رابطه‌ای قوی‌تر بین این دو متغیر در کشورهای چین، ویتنام، تایلند، ژاپن، کره جنوبی و هند دارد نیز مسیحیان پروتستان اروپا، میزان زیادی از احساس شادمانی خود را از غرور ملی دارند. در تمام مناطق مورد بررسی ما بین غرور ملی و احساس شادمانی همبستگی وجود دارد و نتایج تحقیق اینگلهارت (۲۰۰۸) را تایید می‌کند. درخصوص رابطه دموکراسی و احساس شادمانی مناطق مختلف، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که هم در بین مسلمانان و هم مسیحیان دموکراسی بالاتر سبب احساس شادمانی بیشتر می‌شود. این نتیجه موید نتایج سایر تحقیقات از جمله (فری و استالز، ۲۰۰۲، ۲۰۰۰؛ اینگلهارت، ۲۰۰۶؛ اینگلهارت، ۱۹۹۹؛ اینگلهارت، ۲۰۰۸؛ بارو، ۱۹۹۹؛ اینگلهارت و کینگمن، ۲۰۰۰).

نتایج تحلیل مسیر نشان می‌دهد که اهمیت به مذهب رابطه‌ای مستقیم با احساس شادمانی دارد و در بین مسلمانان این رابطه قوی‌تر است. اما در بین مسیحیان، دموکراسی بالا احساس شادمانی بیشتری را در پی دارد و جالب اینکه هم در بین مسلمانان و هم در بین مسیحیان، دموکراسی بالاتر سبب غرور ملی بالاتر می‌شود و غرور ملی بالاتر احساس شادمانی بیشتری را سبب می‌شود. نیز دموکراسی بطور مستقیم بر احساس شادمانی تاثیر مثبت دارد.

تحلیل مسیر انجام گرفته برای مناطق مختلف مورد بررسی نشان می‌دهد که در هر کدام از آنها تاثیرات متفاوتی در بین متغیرها وجود دارد. آنطور که تحلیل مسیر نشان داد در بین مسیحیان کاتولیک قاره آمریکا (کشورهای مکزیک، کوبا، ونزوئلا، کلمبیا، پرو، برزیل، اوروگوئه، آرژانتین و شیلی) اهمیت به مذهب و غرور ملی بر احساس شادمانی تاثیر دارند و اهمیت به مذهب نیز سبب افزایش غرور ملی می‌شود.

در بین مسیحیان پروتستان جنوب آفریقا (آفریقای جنوبی، زیمبابوه و غنا) اهمیت به مذهب سبب افزایش غرور ملی و دموکراسی می‌شود نیز افزایش غرور ملی سبب افزایش دموکراسی می‌شود. و هر سه متغیر مستقل تاثیر خود را بر احساس شادمانی نشان می‌دهند که البته تاثیر دموکراسی بر احساس شادمانی قوی‌تر است. در بین مسیحیان کاتولیک اروپا (ایرلند، اسپانیا، پرتغال، فرانسه، ایتالیا، چک و لهستان) اهمیت بیشتر به مذهب سبب غرور ملی می‌شود و غرور ملی سبب افزایش احساس شادمانی می‌شود اما غرور ملی بطور مستقیم نیز بر خلاف آنچه اینگلهارت معتقد بود (۲۰۰۸) بر احساس شادمانی تاثیر دارد. در بین مسیحیان پروتستان اروپا (انگلستان، آلمان، فنلاند، نروژ و ایسلند) نیز دموکراسی تاثیر قوی بر غرور ملی دارد. و نیز تاثیر مستقیم اهمیت به مذهب و غرور ملی قوی‌تر از تاثیر دموکراسی بر احساس شادمانی است. تحلیل مسیر متغیرهای مورد بررسی در بین مسیحیان پروتستان قاره آمریکا (دانمارک، کانادا و ایالات متحده) نشان از تاثیر زیاد اهمیت به مذهب بر احساس شادمانی دارد. نیز تاثیر دموکراسی بر غرور ملی و غرور ملی بر احساس شادمانی نیز نشان داده شده است. از طرفی تاثیر اهمیت به مذهب بر غرور ملی نیز قابل توجه است. در بین مسیحیان استرالیا نیز قوی‌ترین تاثیر را اهمیت به مذهب بر غرور ملی دارد و غرور ملی بر احساس شادمانی.

در بین مسیحیان آسیا (روسیه) و مسلمانان آسیا (عربستان سعودی، پاکستان، قرقیزستان، ترکیه، مالزی و اندونزی) و مسلمانان شمال آفریقا (مراکش، الجزایر، مصر، مالی، نیجریه و تانزانیا) غرور ملی تاثیر قوی‌تر بر احساس شادمانی دارد تا دموکراسی و نیز دموکراسی بر غرور ملی تاثیر دارد و غرور ملی بر احساس شادمانی.

در بین هندوها غرور ملی تاثیر بیشتری بر احساس شادمانی دارد تا دموکراسی و اهمیت به مذهب. و در بین شیعه‌ها نیز غرور ملی و دموکراسی و اهمیت به مذهب، هر سه تاثیر نسبتاً بالایی بر احساس شادمانی نشان می‌دهند و غرور ملی بطور غیرمستقیم (از طریق افزایش اهمیت

به مذهب) بر احساس شادمانی تاثیرگذار بوده است. که این نتیجه منطبق با تحقیقات اینگلهارت (۲۰۰۸) است که معتقد بود که غرور ملی از طریق افزایش اهمیت به مذهب سبب افزایش احساس شادمانی افراد می‌شود. نیز در بین کشورهای بودایی (چین، تایلند، ویتنام، ژاپن و کره جنوبی) بیشترین تاثیر را دموکراسی بر غرور ملی دارد و سپس غرور ملی بر احساس شادمانی. تاثیرات دموکراسی بالاتر و اهمیت به مذهب بیشتر بر داشتن احساس شادمانی بالاتر نیز در بین مردمان بودایی قابل توجه است.

اما آنچه مسلم است این است که نمی‌توان الگویی مشخص در بین مسلمانان و مسیحیان از این تاثیرات پیدا کرد. بلکه هر کدام از مناطق مختلف، میزانی از تاثیر و تاثر را نشان می‌دهند. در تعدادی از مناطق، غرور ملی بالاتر بیشترین تاثیر را بر داشتن احساس شادمانی بالاتر داشته است. در برخی مناطق میزان دموکراسی بالاتر سبب افزایش احساس شادمانی شده است و در برخی مناطق نیز اهمیت بیشتر به مذهب سبب بالا رفتن میزان احساس شادمانی افراد شده است و می‌توان اینگونه برداشت کرد که افزایش این امر در بین مردم متأثر از یک عامل و دو عامل نیست و عوامل زیادی در افزایش احساس شادمانی افراد با مذاهب گوناگون تاثیرگذار است.

منابع و مأخذ

- آیزنک (۱۳۷۸) "همیشه شاد باشید" ترجمه ز. چلونگر، انتشارات نسل نو اندیش.
- اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳) تحول فرهنگی در جوامع پیشرفته صنعتی، ترجمه مریم وتر، تهران: انتشارات کویر.
- چلبی، مسعود و سید محسن موسوی "بررسی جامعه‌شناختی عوامل موثر بر شادمانی در سطوح خرد و کلان" مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره نهم، شماره ۱ و ۲، بهار و تابستان ۱۳۸۷.
- دواس.دی.ای (۱۳۷۶) پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ ناییبی، تهران: نشر نی.
- عابدی، احمد و علیرضا شوخی و مریم تاجی "رابطه بین دینداری با شادی دانش آموزان دختر دوره متوسطه شهر اصفهان" دوفصلنامه مطالعات اسلام و روان‌شناسی، سال ۱، ش ۲، بهار و تابستان ۱۳۸۷.
- علوی، سید حمیدرضا "بررسی رابطه میزان احساس شادی با نوع رفتار در دانشجویان مختلف دانشگاه‌های شهر کرمان" دو فصلنامه تربیت اسلامی، س ۴، ش ۹، پاییز و زمستان ۱۳۸۸.
- میر شاه جعفری، ابراهیم و محمدرضا عابدی و هدایت... دریکوندی "شادمانی و عوامل موثر بر آن" تازه‌های علوم شناختی، سال ۴، شماره ۳، ۱۳۸۱.

- Argyle, M. (2001 a). Personality, self – esteem and demographic predictions of happiness and depression.
- Argyle, M., Martin, M, & Crossland, J.(1989). Happiness as a function of personality and social encounters. IN J. P. Forgas, JM. Innes, Recent Advanes in Social psychology: An Interantinal Perspective, pp.189-203.
- Christorpher Alan Lewis, “church Attendance and Happiness among Northern Irish undergraduate students: No Association”, pastoral psychology , January 2002.
- Francis, L. J., & Lester, D. (1997). Religion, personality and happiness, Journal of Contemporary Religion, 12, 81–86.
- Francis, L. J., Jones, S. H.,&Wilcox, C. (2000). Religiosity and happiness: During adolescence, young adulthood and later life. Journal of Psychology and Christianity, 19, 245–257.
- Francis, L. J.,& Robbins, M. (2000). Religion and happiness: A study in empirical theology. Transpersonal Psychology Review, 4, 17–22.
- French, S., & Joseph, S. (1999). Religiosity and its association with happiness, purpose in life, and selfactualisation. Mental Health, Religion and Culture, 2, 117–120.
- Halman, L., Heunk. F., & DeMoor, R. (1987). A study into the values of the dutch in a european context. Tilburg: Tilburg University Press.
- Hay, D. (1982). Explorign inner space. Harmondsworth: Penguin.
- Hoggard, L. (2005), How to Be Happy, London: B.B.C books.
- Kaldor, P. (1994). Winds of change. Homebush West, NSW: Anzea.
- Lane, Robert (2000)Diminishing Returns to income: companionship and happiness, journal of happiness studies,1:105-119.
- Leslie J . Francis , Hans – Georg Ziebertz , and Christopher Alan Lewis “ the relationship between religion and happiness Among German students” , pastoral psychology , march 2003.
- Lewis, C. A., Maltby, J., & Burkinshaw, S. (2000). Religion and happiness: No association. Journal of Beliefs and Values, 21, 233–236.
- Lewis, C.A., Lanigan, C., Joseph, S., & de Fockert, J. (1997). Religiosity and happiness: No evidence for an association among undergraduates. Personality and Individual Differences, 22, 119–121.
- Lyubomirsky, S.Sheldon, K.M & Schkad, D. (2005) pursuing happiness: The General Psychology 9, PP.111-131.
- Lyubomirsky,S.(2001). Why are some people happier than others? American psychologist. 5.(2) 6,239-249.
- Martin, P. (2005), Making happy people, London: Harper perennial.
- Meyers, D.(2000).The friends, funds, and faith of happy people. American Psychologist, 55.(1), pp, 56-57.
- Nettle, D. (2005), Happiness, Oxford: Oxford university press.
- Noddings, N. (2005), Happiness and education, Cambridge: Cambridge university press.
- Ott,jan (2001) Did the market Depress happiness in the US? Journal of happiness studies 2 :433-443.
- Robbins, M. & Francis, L. J. (1996). Are religious people happier?: A study among undergraduates. In L. J. Francis, W. K. Kay, and W. S. Campbell (Eds), Research in Religious Education, (pp 207–217). Leominster: Gracewing.
- Ronald inglehart “Democracy and Happiness: What causes What?” , paper presented at conference on human happiness at nortre Dame university , octobr 2006.
- Ronald inglehart , Roberto Foa , Christopher Peterson , and Christian Welzel “Development, Freedom, and Rising Happiness” 2008.

- Schyns,peggy(1998) Cross National Differences in happiness :Economic and cultural Factores Explored , social Indicator Research ,43:3-26.
- Veenhoven,k.(1988).The utility of happiness. Social Indicators Research. 20, pp, 333-254.